

допомагає ідентифікувати точки дотику для міждисциплінарних дослідницьких проєктів. Творча та конструктивна участь німецьких географів в подальшому розвитку країнознавчої проблематики реалізовується з допомогою дослідницьких проєктів не лише прикладного характеру, а й з теорії, методології та історії. З часів появи географічної дисципліни в університетах Німеччини, вона перебувала у постійному пристосуванні. Але вже й тоді, на початку, вона розумілася як така наука, що об'єднує як фізичну географію так і географію людини, і в результаті створює інтегративне вчення про людський і природний світи з допомогою просторового аналізу. У такому зв'язку фізичної та суспільної географії і сьогодні відбуваються географічні і країнознавчі пошуки, зокрема, що відповідає сучасним викликам в суспільстві, яке надзвичайно швидко змінюється і модернізується.

1. Википедия — свободная общедоступная многоязычная универсальная энциклопедия, <http://ru.wikipedia.org/> 2. Институт краінознавства в м. Лейбніц (Leibniz-Institut für Länderkunde – IfL, The Institute of Regional Geography in Leipzig) - <http://www.ifl-leipzig.com> 3. Краінознавство: основи теорії: навч. посіб. для студ. геогр. спец. вищ. навч. закл. / Б.П. Яценко, В.К. Бабарицька. – К.: Либідь, 2009. – 312 с. 4. Мироненко Н.С. Страноведение: Теория и методы: Уч. пособие для вузов. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 268 с. 5. Мюнхенський університет імені Людвіга і Максимиліана. Департамент Географії - <http://www.geographie.uni-muenchen.de/>. 6. Німецька Академія Регіональної Географії ("German Academy of Regional Geography", Deutsche Akademie für Landeskunde e.V.) - <http://www.deutsche-landeskunde.de/> 7. Німецьке Географічне Товариство («Die Deutsche Gesellschaft für Geographie» (DGfG), «German Geographical Society») - <http://www.geographie.de>. 8. Російські універсальні енциклопедії. Брокгауз-Ефрон та Велика Радянська Енциклопедія - <http://gatchina3000.ru/brockhaus-and-efron-encyclopedic-dictionary/> 9. Університет Гейдельберга. Інститут географії - <http://www.geog.uni-heidelberg.de/>. 10. Університет Еберхарда-Карла в Тюбінгені. Інститут географії - <http://www.geographie.uni-tuebingen.de>. 11. Університет імені Гумбольдта. Географічний відділ - <http://www.geographie.hu-berlin.de/> 12. Deutsche Welle - <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4778501,00.html>. 13. Gogermany. Туристический путеводитель по Германии - <http://www.gogermany.ru/main/info/133.html>.

УДК 94(477)-054.72(=161.2)

Винниченко І.І.

УКРАЇНЦІ В ДЕРЖАВАХ КОЛИШНЬОГО ССРСР: ДО ПИТАННЯ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

Здійснено спробу охарактеризувати умови, які впливають на умови самоідентифікації українців, що мешкають на території держав колишнього ССРСР.

Attempt to characterise the conditions influencing self-identification of Ukrainians, the post-Soviet countries living in territory is carried out.

Нині типологія закордонного українства ґрунтується на географічному принципі: східня українська діаспора – держави, що виникли на пострадянському просторі (Російська Федерація, Казахстан,

Молдова, Білорусь, країни Середньої Азії, Закавказзя, Балтії); західня українська діаспора – решта країн.

Термінами-синонімами (попри певну наукову некоректність) “українська діаспора”, “закордонне українство”, “закордонні українці”, “українці зарубіжжя” й нині визначають всю українську людність поза межами України: як корінне населення (автохтонів, аборигенів), що проживають у сусідніх державах на землях, віддавна населюваних ними (етнічних), так і тих, що живуть у цих та інших державах розпорошено або ж локально по всій їхній території. Проблеми, ситуації та перспективи – правові, політичні, культурні, психологічні – тих і тих українців у межах однієї країни (наприклад, Білорусі, Росії, Молдови) схожі між собою. При цьому вони становлять у цій країні одну спільноту інтересів та етнокультурного самовизначення. У межах політичних кордонів цих держав вони є меншістю і, незалежно від місця проживання, мають у ряді країн єдиний політико-правовий статус як національна меншина.

Склалася також певна спільність вартостей, внутрішньої солідарності та інтересів, зокрема спільність поглядів усіх зарубіжних українців на роль і долю України. Понад те, саме моральний зв'язок з Україною дає відчуття певної єдності та спільності всім українським громадам, що реалізується у встановленні й розвитку багатьох зв'язків між ними: культурних, релігійних, професійних, економічних тощо.

Як історико-географічне та соціокультурне явище українці на теренах пострадянських держав й до сьогодні не стали об'єктом спеціального комплексного дослідження. Вивчались лише деякі аспекти цієї теми, до того ж далеко не завжди на належному науковому рівні. Відповідні праці вітчизняних географів мають, здебільшого, заідеологізований, конфронтаційний та поверховий характер. Аналогічні вади, тільки зумовлені іншими спонукальними мотивами, притаманні й переважній більшості робіт авторів із західньої діаспори. Водночас ряд досліджень, здійснених представниками академічного світу закордонного українства, в яких висвітлюються окремі питання “східньодіаспорного” українства, мають безперечний науковий інтерес.

Українці в країнах колишнього СРСР перейшли на становище зарубіжних практично неорганізованими. Це зумовило великі труднощі не тільки для їхньої етнічної самоідентифікації, а й для взаємодії з Україною. Адже забезпечення потреб та інтересів діаспори, а також її ефективна взаємодія з країною походження можуть бути забезпечені лише на груповому рівні, тобто, коли громадські організації діаспори співпрацюють із відповідними громадськими чи державними організаціями і установами України.

Якщо проблема західньої української діаспори полягає в збереженні етнічної ідентичності, то східньої – передовсім у відродженні такої ідентичності.

Але відмінності між західною та східною українською діаспорою полягають не лише в наявності чи браку достатньо активних власних

етнічних організацій, а й у характері та цілях їхньої діяльності. Так, органічною складовою західньої діаспори є українські політичні емігранти зі своїми специфічними організаційними структурами, які часто-густо визначали й спрямовували громадську активність української етнічної групи в країнах поселення. У підсумку така активність західньої діаспори далеко “переросла” цілі звичайного етнокультурного самозбереження й зумовлювалася та надихалася цілями переважно національно-політичного характеру. Цілком закономірно, що моменти національно-політичного порядку нерідко домінують і в нинішніх підходах західньої української діаспори до її взаємодії з Україною. Загалом, із огляду на характер завдань та цілі громадської активності, західню діаспору слід визначати як не лише етнокультурну, а й національно-політичну, тоді як у східньої й до сьогодні домінує суто етнокультурний характер. І найближчим часом ситуація навряд чи кардинально зміниться.

Дослідники зазначають, що етнічна самосвідомість діаспори великою мірою зумовлюється тим, що діаспора перебуває за межами розселення основної маси членів етносу й існує у вигляді більших або менших етноареальних чи етнодисперсних вкраплень в іноетнічному середовищі. Оскільки така діаспорна група зазвичай менша за чисельністю проти етносу, на території якого вона проживає, її місце в етнічній структурі населення тієї чи іншої країни точніше визначається поняттям “етнічна (національна) меншина”.

Українці на теренах пострадянських держав й донині у переважній своїй більшості (стосується це, головню, найчисельнішої української спільноти в Російській Федерації, а також у середньоазійських державах – Туркменістані, Таджикистані, Киргизстані та Узбекистані), через, передовсім, слабку структурованість, домінування психологічного синдрому “постсовковості” та відсутність належного задоволення своїх національно-культурних, освітніх, інформаційних та інших запитів потребують допомоги як з боку Української держави, так і міжнародних організацій, які опікуються захистом прав осіб, що належать до національних меншин – Бюро демократичних інституцій та прав людини (БДІПЛ), Управління Верховного Комісара ОБСЄ з національних меншин, Підкомісії ООН із запобігання дискримінації та захисту меншин. Саме тому потрібним є дослідження сучасного стану самоорганізації українського етнокомпоненту в пострадянських державах, аналіз етнічної самоідентифікації закордонних українців та національної політики країн їхнього оселення, прогноз розвитку українського етнокомпоненту та його взаємодії як з країнами проживання, так і з історичною батьківщиною, які передбачають отримання об’єктивних висновків та рекомендацій.

У східній діаспорі не можна не помітити особливостей становища українських громад у країнах Балтії, де завдяки меншому періоду панування тоталітарної системи виявилися більш розвиненими елементи громадянського суспільства. Певні відмінності є й у становищі українських етнічних груп країн Закавказзя, Центральної (Середньої) Азії й Казахстану.

Умовність будь-яких статистичних даних про чисельність українців та про їхнє розселення в сучасному світі є, на жаль, доконаним фактом. Пояснюється це тим, що не в усіх країнах враховується етнічне походження населення. А там, де це робиться, національна належність часто фіксується за країною виходу іммігранта. Слід брати під увагу й те, що донедавна українці в республіках колишнього СРСР не мали змоги вільно самоідентифікуватися. Негативне ставлення влади до проявів національної (етнічної) самосвідомості та до прагнення зберегти свою національну культуру, що виявлялося в бракові умов для національно-культурного розвитку, у прихованій або й відкритій їх дискримінації, спричинили ситуацію приховування українцями своєї національності. Сучасні дослідження засвідчують, що усвідомлення людиною своєї належності до певного етносу формується ще в дитячі роки й у дорослому віці, навіть в іноетнічному оточенні, зазвичай не змінюється. А тому “зникнення” за даними урядової статистики фактично упродовж життя одного покоління в колишньому СРСР (як і в деяких країнах Східної Європи) кількох мільйонів українців можна пояснити лише застосуванням щодо них дискримінаційних заходів (з етноцидом включно), що спричинило появу стійкого “етнічного жаху” [1, с. 21].

У деяких державах, що постали на теренах СРСР, політико-правовий статус українців як національної меншини закріплено законодавчо. Це забезпечує певну державну підтримку зусиль місцевих українських громад щодо збереження своєї самобутності, отримання освіти та інформації рідною мовою тощо. В інших же країнах забезпечення національно-культурних потреб є справою самих етнічних груп, їхнього бажання, волі й організаційних зусиль.

Переважна частина інформаційних зв'язків обслуговується мовою нації країни оселення через її систему національної освіти, її літературу та періодичну пресу, її спільні для всієї нації й не орієнтовані спеціально на цю діаспору електронні мас-медії тощо.

Діаспорні групи зазвичай укорінені в соціально-економічні, культурні та соціально-політичні параметри народів, серед яких вони проживають. Необхідною умовою такої інтеграції й подальшого існування діаспори як життєздатної спільноти є культурна адаптація та акультурація її членів – засвоєння мови, культури, норм і стереотипів поведінки відповідного середовища. Водночас цей процес несе й певну загрозу для існування етнічної групи саме як діаспори. Нерідко частина її представників у другому-третьому поколіннях, тобто, діти або онуки першопоселенців, повністю розчиняється серед основного етносу держави – асимілюється.

Дуже важливим, проте не єдиним і не вирішальним чинником, що об'єднує та консолідує зарубіжних українців, є мова. Нинішня діаспора – це переважно друге, третє, четверте покоління колишніх українських емігрантів. Вона глибоко вкорінена в соціальне, культурне й економічне життя країн оселення, і цілком природно, що її представники спілкуються мовою, котра виконує функції державної (офіційної, загальноновживаної) в

певній країні. Статистика свідчить, що чисельність тих, хто володіє українською мовою, у середовищі діаспори неухильно зменшується.

Глибока інтегрованість, вкоріненість етнічної діаспори в усі сфери життя країни проживання, засвоєння її членами духовних цінностей і стандартів місцевої спільноти зумовлюють той факт, що навіть тривале збереження в новому середовищі етнічної самобутності зазвичай не переростає в прагнення пов'язати свою долю з державою свого етносу, переселитися до неї.

Сутність закордонного українства як психологічного феномену до певної міри виявляється зі з'ясування того, чим вона не є. Діаспора не є еміграцією, хоча з неї починається. Завдання економічної еміграції — інтеграція. Політичних же емігрантів (у випадку з країнами колишнього СРСР — депортовані, заслані та вислані, або ж ті, хто “ховався” на їхній території від переслідувань у підрадянській Україні) не приваблює інтеграція в місцеве суспільство. Вони живуть для країни, яку мусили залишити. Перебування в чужій країні вони вважають тимчасовою необхідністю й тому намагаються зберегти себе та своїх дітей у повному духовному зв'язку з історичною батьківщиною. Довгі роки вони можуть чекати сприятливих умов для повернення на батьківщину, поступово “занурюючись” у життя країни оселення. Проте, коли можливість повернутися так і не з'являється, скоріше чи пізніше життя емігрантів (як емігрантів) вичерпується. Вони постають перед необхідністю вибору одного з двох шляхів — асиміляції чи діаспори.

Трошинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. — К.:Видавничий дім “Альтернативи”, 1999. — 352 с.

УДК 528.912.644/645

Орещенко А.В.

ФАХІВЦІ ЗІ СТВОРЕННЯ ТРИВИМІРНИХ КАРТОГРАФІЧНИХ МОДЕЛЕЙ: КАТЕГОРІЇ «А» І «Б»

Дається класифікація фахівців з точки зору їх спеціалізації. Описано важливі для отримання замовлення і його успішного виконання здібності працівників. Викладені вимоги до організації праці на картографічних підприємствах.

There is a classification of specialists using their specialty. The important worker's abilities for orders receiving and its successful execution are described. The demands for work organization in cartographic enterprises are stated.

Постановка проблеми. Створенням тривимірних картографічних моделей мають займатися кілька чоловік у відділі чи на підприємстві. Кожен з них має добре уявляти як свою частину роботи, так і весь проект в цілому, що дозволить досягти узгодженості дій всього колективу. Виготовлення тривимірних моделей на сьогодні належить до інноваційної діяльності. Послідовно виникає питання, які фахівці мають займатися